

Visszagondoltam erre, és fölindult a lelkem, mikor jutok át újra a csodálatos hajlék helyéhez, egészen az Isten házáig? Mikor vigasztalsz meg, Uram? Mikor adhatok neked örvendező szívvel hálát? Mikor zenghetem az örvendezés és hálaadás énekét az ünneplő sokaságban?! *„Énekemmé lettek a te igazságaid, zarándokságomnak helyén. Megaláztatásomban az vigasztalt engem, hogy a te beszéded éltetett. Megemlékeztem a te örök ítéleteidről, Uram, és megvigasztalódtam.”* (Zsolt 119/118,54.50.52) Te magad vagy az én vigaszom, teremtető Istenem! Énekelni vágyom neked teljes szívemből és zengeni a te nevedet, de észre sem veszem, hogy szívemet kiöntve, s panaszommal fölsírva tehozzád egyedül téged dicsőítelek és magamat oltalmad alá helyezem. És íme, mit hallok? Miért vagy szomorú, én lelkem? Miért háborogsz bennem? Ki kérdi ezt, s mi készíti erre? Nemde te vagy az, én lelkem, akiben Isten él, és akiben ő működik mérhetetlen kegyelmével? Igen, te vagy az, lelkemnek legmélye, ahol az Örökkévaló lakozik mozdulatlan, élő nyugalomával, mint mindennek forrása és végső célja!

„Bízzál Istenben! —hallom— Bízzál Istenben, mert még hálát adsz néki!” — beléremeg a szívem. Még hálát adsz néki! Igen, mert az Istent szeretőknek minden a javukra szolgál. Te mindent jóra tudsz fordítani, mindent, még a rosszat is kegyelemmé tudod tenni! *„Vigadozunk a napokért, melyekben minket megaláztál, az esztendőkért, melyekben nyomorúságot láttunk.”* (Zsolt 90/89,15) A megaláztatások és nyomorúságaim mind-mind tehozzád visznek közelebb, Uram! Ha most ezt nem is érzem így, de hiszem, hogy vigadozom még ezekért szent orcád előtt. Hálát adok, már most hálát adok neked, Istenem, szenvedéseimért is, melyekről tudsz, és erőt adsz bennük nekem. Magam mellett tudlak, lelkemet hozzád emelem, mert szüntelenül ezt hallom: *„Bízzál Istenben, mert még hálát adsz néki, ő az én orcám szabadítója, és én Istenem!”*

„Én Uram, én Istenem!” (Lk 20,28) Szabadítóm és Királyom, Megmentőm és Megváltóm, Uram, Jézus Krisztus! Te értem szenvedtél kínhalált, értem vállaltál gyötrelmet. Nem azért, hogy nekem is úgy kelljen szenvednem, ahogy neked, hanem azért, mert végtelen szeretetedet tártad föl mindabban, amit az emberekért tettél. Rád tekintek, Uram, szomjas lelkem eléd tárom, az erős és élő Istenhez, aki legyőzte a bűnt és a halált. Ezért az örvendezés és hálaadás énekét mondva dicsőítelek téged, nevedet magasztalom és kiáltom: ő az én orcám szabadítója, és én Istenem!

Balogh Piusz O.Praem.

„Térdet, fejet hajtok”

Templomi tiszteletadási formák — I.

„Jézus nevére hajoljon meg minden térd a mennyben, a földön és az alvilágban!” (Fil 2,10) Erre, a római kultúrkörben a legmagasabb világi méltóságnak kijáró tiszteletadásra buzdítja a híveket Szent Pál Jézussal, Jézus nevével kapcsolatban. Az „ábrázoló szimbolika” egyik legősibb formája a testtartások, gesztusok alkalma-

zása a verbális kifejezés helyettesítésére. Már az óegyiptomi sírrajzokon egyértelműek ezek a test- és kéztartások, de napjainkban is használunk ilyeneket: egy kalaplengetés, biccentés sok mindent kifejez — hogy a beszéd- és halláskorlátozottak jelrendszeréről ne is szóljunk. A szakrális kultúra az évszázadok során szintén kidolgozta a maga ábrázoló szimbolikáját: keresztvetés, áldásmozdulatok, tiszteletadási testtartások. Ezek azonban a különböző kultúrákban eltérőek.

Mindnyájunk számára a legszembeütőbb különbség mindjárt a templomba lépéskor figyelhető meg. A latin szertartású hívek a templomba érve az Oltáriszentség őrzési helye előtt térdhajtással tisztelegnek, míg keleten az ennek megfelelő forma a mély meghajlás. További különbségek a szentmise folyamán más-hol is adódnak. A legszentebb részeknél (átváltozás, áldozás) a római rítus szerint a hívek térdelnek, míg az örmény szertartás szerint fölállnak. Valamennyi keresztény liturgiában (a reformált történeti egyházakat is ideértve) közös elem, hogy Jézus tanítását (szent evangélium, az Úr imádsága) a hívek fölállva hallgatják illetve mondják. Ugyanígy mindenhol fölállva fogadják az oltárhoz lépő vagy onnan távozó papot, azaz tiszteletadással illetik a liturgia kezdetét és befejezését.

Az említett tiszteletadási különbségek csupán más történelmi hagyományok továbbélései, semmiképpen sem a tisztelet minőségi eltérései. A bevezetőben említettük, hogy a római szokásjog alapján a térdhajtás az uralkodót megillető világi tisztelgés volt. Gúnyként használták ezt a római katonák Jézus kínzásakor is. (ld. Mt 27,29, Mk 15,19) Talán ez is hozzájárult ahhoz, hogy az ősegyház liturgiájában ismeretlen volt a térdhajtás. Éppen a római profán hagyományok fölélesztéseként a Karoling-korban (VIII–IX. században) vált újra általánossá kezdetben a hűbéresi (világi), majd a liturgikus gyakorlatban. Keleten a liturgiától idegen maradt ez a formula. Nyugaton a gallikán elemek továbbéléseként egyes könyörgések kezdetekor fölhangzott a diakonus „Hajtsunk térdet!” (*Flectamus genua*) fölszólítása. Ennek megfelelője a X–XI. századtól a keleti liturgiákba is bekerült: az örmény változatban „Boruljunk le Isten előtt!” (*Asztudzó jergörbakeszcuk*) — a bizánci szöveg magyar fordításban: „Fejetekek hajtsátok meg az Úrnak!” A szöveget minden esetben a pap és a segédlet mély meghajlása kíséri.

Az antik szimbolikában a teljes kiszolgáltatottságot, megsemmisülést jelképező tényleges leborulás a liturgiában ritka. Nyugaton a középkorban a nyilvános vezeklők testtartása volt hamvazószerdán, a vezeklés kezdetekor és nagycsütörtökön, az ünnepélyes feloldozáskor. Ma a latin rítusban a pap- vagy püspökszenteléskor, valamint nagypénteken végeznek teljes leborulást. A bizánci liturgiában a Szentlelket segítségül hívó szertartás (*epiklésis*) végén a pap végez speciális testtartású leborulást (*proskynésis*). Ez eredetileg az Isten földi képmásaként tisztelt császárnak kijáró üdvözlési forma volt, a VI. századtól került be a bizánci, majd közvetve a kopt és az etióp liturgiába. Az örmény egyházban általában nem használják.

Természetes, hogy a most bemutatott tiszteletadási formákon kívül még számos más, az „ábrázoló szimbolika” körébe tartozó, megkülönböztető viselkedési szabály és szokás is létezik. Néhányról a következő alkalommal szólnunk.

Guzsik Tamás

(Megjelent az *Örmény Egyházi Hírlevél* II/12 1998. október 6-i számában.)

Az evangéliumolvasás irányáról

Miközben a misézés irányával kapcsolatban számos, a közelmúltban megjelent könyv, tanulmány vagy népszerűsítő munka cáfolja a legújabb katolikus gyakorlat elméleti alapozását, ugyanezen írások magától értődőnek fogadják el, hogy az igeliturgia mindenestül „szembe”, vagyis az oltártól a gyülekezet felé fordulva történjék.

Pedig mind a bizánci, mind a római gyakorlatban, és több ókeleti rítusban is általános, hogy a zsolozsmában illetve a misében elhangzó ószövetségi szakaszok vagy az apostoli levelekből vett perikópák fölolvásója kelet felé fordul. Ez a kelet felé fordulás mégsem hozható közvetlen összefüggésbe az áldozati liturgia irányával: Keleten ma is, Nyugaton pedig a későbbi rubrikák háttérét képező órómai közegben a gyülekezet körében, a templom közepe táján fordult keletnek a lektor. Testhelyzetével tehát azt fejezte ki: része a gyülekezetnek, a próféta vagy az apostol személyében tanítója is, de a néppel együtt az oltár, vagyis az Isten felé fordul.

Eredetét tekintve a mise zoltáréneke is az igeliturgia eleme, de mivel a keresztény kultusz történetének nagyobbik részében nem annak értelmezték, elhangzásának módja és helye is erősen különbözik koronként és kultúránként, így a hozzá kötődő szimbolika sem általánosítható. Az evangéliumot viszont mindig nyugat felé fordulva olvassák a keleti egyházak.

A római hagyomány korántsem ilyen egységes. A latin mise történetében gyakorlatilag minden lehetséges égtáj felé fordult már az evangélium olvasója, és ez annál meglepőbb, hiszen maga a miseevangélium jelentősége a liturgikusoknak mindvégig ugyanaz maradt. Az V. Piusz által megerősített, ún. „tridentí” misszále egyszerű misében az evangéliumot is a lényegében végig keletnek forduló pappal mondatja az evangéliumoldal, vagyis a (keletelt) oltár bal, északi oldalán. *Missa sollemnis*-ben azonban éppen ellenkezőleg: nyugat felé néz az evangéliumot recitáló diákonus — ugyancsak az evangéliumoldal. Ez a gyakorlat középkori örökség, de két ponton is túlmutat önmagán. Az „evangéliumoldal” elnevezés és a hozzá kötődő szertartások arra utalnak, hogy az evangélium sajátosan kötődik az északi irányhoz. A XIX–XX. század szakönyvei pedig merev rubricizmusuk mellet is a római misszále *Ritus servandus*-